

Ine Andreoli

ETHIOPIË,
ONGEKEND ANDERS!

Mosae mondo

De auteur heeft haar uiterste best gedaan bij het samenstellen en schrijven van dit boek. Alle informatie is zo nauwkeurig mogelijk beschreven. Lezers kunnen echter op generlei wijze rechten ontlene aan toeristische en/of andersoortige informatie in dit boek.

Deze uitgave is gedrukt op FSC-papier en vervaardigd door een gecertificeerde leverancier. Dit papier is gemaakt van minimaal 70% pulp (hout) afkomstig uit FSC-gecertificeerde bossen. De overige pulp bestaat uit gerecycled materiaal en/of hout uit FSC-gecontroleerde bronnen.

© 2013, Ine Andreoli

Uitgeverij Mosae Mondo, Maastricht

www.mosaemondo.nl

www.booxstore.nl

<http://ineandreoli.wordpress.com>

<http://ethiopiblog.wordpress.com>

Foto's: Lou Andreoli

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige ander manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van gedeelten uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (Artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

INHOUD

Woord vooraf 7

De start in Addis Ababa 11

De Danakil-depressie, de heetste plek op aarde 13

De rastafari's in Shashamene 32

Turmi en zijn bewoners, de Hamar 37

De parels van het Riftdal 46

Het Ziway-meer 46

Het Langano-meer 51

Abijata- en Shala-meer 53

Awassa-meer 56

Abaya- en Chamo-meer 57

De Dorze, wevers in bijenkorfhutten 61

Surma, bewoners van de westelijke oever van de Omo-rivier 69

Twee Konso-dorpen en een markt 81

De Nuer, lang, slank en donker 89

Harar, een stadje uit Duizend-en-een-nacht 97

De rotskerken van Lalibela 109

Aksum, stèles en Ark des Verbonds 137

Tana-meer, Bahir Dar en omgeving 156

Legendes, volksverhalen en heiligenlevens 172

Hoe een Ethiopische vrouw leert om haar man weer van haar te laten houden 172

De legende van Sint-Yared 173

De hond, de ezel en de geit 174

Hoe Hippo zijn haar verloor 175

De Leeuw en de Aap 177

Het verhaal van Sint-Gebre Menfes Qeddus en zijn dieren	177
Tekla Haimanot	179
Wetenswaardigheden over Ethiopië	181
Ethiopië, een paradijs rijk aan flora en fauna	181
Ethiopië, koffieland	184
Samenwonen en huwelijk	188
Geboortepap en een <i>mateb</i>	190
Nog lang niet alle kinderen gaan naar school	193
De Amhaarse taal	197
Overlevering, muziek, dans en volkskunst	197
Ontelbare Feestdagen	202
De Ethiopische keuken en eetgewoonten	204
Ethiopiërs zijn altijd beleefd	208
Het fenomeen ‘stenen gooien’	209
De weg is van iedereen	210
Nooit alleen!	211
Ethiopië kort	212
De tijdlijn van Ethiopië	216
Raadsels rond de premier Melis Zenawi (2012)	223
Wie was Meles Zenawi?	224
Wat gaat er nu gebeuren in het land?	225
Woordenlijst	226
Literatuurlijst	229

WOORD VOORAF

Doordat mijn eerder uitgegeven boeken over Ethiopië zeer goed zijn ontvangen, heb ik 'de pen' weer enthousiast opgepakt. Er valt immers nog zoveel te vertellen over het prachtige land.

Mijn man en ik hebben drie jaar in Ethiopië gewerkt en gewoond. Die tijd heeft ervoor gezorgd dat het land en zijn mensen een bijzondere plek in ons hart en leven hebben verworven. Als je het land Ethiopië en zijn bewoners eenmaal gezien, geroken, geproefd en gevoeld hebt, vergeet je het nooit meer. Er blijft altijd een verlangen om terug te gaan. Dit geldt in ieder geval voor ons. Toen wij in december 1970 na drie jaar weer naar Nederland vertrokken, hadden wij geen idee dat dit zou gebeuren. Al snel begon het heimwee toe te slaan, maar hongersnoden en oorlogen in het land hielden ons tegen. Het verlangen bleef, totdat wij in 2003 het vliegtuig instapten en ons na een uurtje of acht weer konden koesteren in de bijzondere sferen van 'het land van de verbrande gezichten'. Sindsdien zijn we er met enige regelmaat te vinden.

Wij verblijven nooit lang op één plaats, drie à vier dagen is het maximum. We verplaatsen ons in een landrover met chauffeur. De laatste jaren altijd met onze vriend/chauffeur. Hij brengt ons op de meest bijzondere plekken, die doorgaans buiten de gebaande paden liggen. Dit houdt in dat we daardoor ook vaak overnachten op de meest onmogelijke plekken.

Vooraf maken we in grote lijnen een reisschema, maar dit wordt dikwijls ter plaatse aangepast.

Op markten, in dorpjes en tijdens bezienswaardigheden schakelen we altijd een lokale gids in. De beweegredenen hiervoor zijn: hij brengt je op de mooiste plekken en kan er over het algemeen veel over vertellen. De gids zorgt er ook voor dat anderen die ook van alles voor je willen doen of van je willen, op een afstand blijven. De laatste reden is dat we op deze manier iets kunnen bijdragen aan het inkomen van de mensen en de 'voor wat, hoort wat'-regel toepassen.

Met dit boek wil ik een beeld schetsen van het huidige Ethiopië. De schoonheid en veelzijdigheid van het land, de bijzondere, typische en eigenzinnige gewoonten van de mensen. Waarom? Ethiopië en zijn gastvrije en vriendelijke bevolking verdienen deze aandacht simpelweg. Bovendien verandert er veel. In de verschillende jaren dat wij al door Ethiopië trekken, hebben we culturen zien veranderen, net zoals overal in de wereld.

Langzaam veranderen of verdwijnen eeuwenoude tradities. Het proces kwam langzaam op gang, maar het lijkt nu ineens snel te gaan. Er zijn meerdere oorzaken die hieraan meewerken.

Voorheen leefde men in eigen besloten gebied met nauwelijks een idee wat er in de wereld rondom gebeurde. De moderne communicatiemiddelen, zoals de tv, mobiel, internet enzovoort, hebben hierin verandering gebracht. Iedere reis zien we steeds meer jonge mensen met een mobieltje aan het oor, voornamelijk in de grotere plaatsen.

De Ethiopische overheid heeft in het verleden geprobeerd, en doet nog steeds pogingen, om bepaalde tradities te stoppen. Daarnaast biedt dezelfde regering scholing zodat de kijk van de jongere verder gaat dan de traditionele gewoonten. Betere infrastructuur brengt meer toerisme naar het land.

Kortom, er is veel wat verandering met zich meebrengt. Goed of slecht? Zeg het maar!

Het is altijd jammer als oude gebruiken verdwijnen, maar onderwijs, gezondheidszorg en alle andere vooruitgang is voor ieder mens belangrijk.

Tijdens een van onze reizen ontmoetten wij een jonge Dorze-man, hij studeerde in Addis Ababa. Gedurende onze ontmoeting was hij even in zijn geboortedorp. Op onze vraag waar hij het liefst verbleef moest hij lang nadenken. Uiteindelijk kon hij het mooi verwoorden: “Ik ben het liefst in Addis Ababa, het is daar moderner en ik wil graag meer weten over de wereld en een vak leren. De tradities van mijn ouders zijn belangrijk. Vooral voor hen, voor ons kan het een houvast bieden, maar we moeten ons ontwikkelen. We moeten verder zodat wij straks met de moderne tijd en de wereldse ontwikkelingen mee kunnen”.

Daarom een bescheiden bijdrage om bepaalde gewoonten en tradities vast te leggen zodat ze nog lang begrepen en niet vergeten worden.

Het boek bevat verhalen waarin verslag wordt gedaan van onze bezoeken aan verschillende bevolkingsgroepen en streken van Ethiopië. Soms wordt er teruggekeken naar een eerder bezoek om het beeld zo volledig mogelijk te maken. Ook wordt er dieper ingegaan op de streek waar deze mensen wonen, hun levenswijze, oude rituelen en de veranderingen. Het geheel wordt aangevuld met Ethiopische spreekwoorden, legenden, fabels en heiligenlevens.

Bron: Te gast in Ethiopië (www.tegastin.nl).

DE START IN ADDIS ABABA

Voor ons op een laag tafeltje staat een fles witte wijn en een fles Highland (water). Rond ons zitten Ethiopiërs in gesprek of volledig verdiept in wat zich afspeelt op het grote televisiescherm dat opzichtig en vooral duidelijk hoorbaar aanwezig is. De obers lopen oplettend rond en zorgen dat iedereen krijgt wat hij of zij wil. Vanaf de eerste verdieping klinkt Ethiopische muziek. Er wordt feestgevierd: een bruiloftsfeest.

Na een vliegreis van een uurtje of negen met een tussenlanding in het warme Khartoem, waar we door een zandstorm enige vertraging opliepen, zijn we in het land waar we steeds weer terugkomen. Deze keer zullen we ruim zeven weken met landrover en vriend/chauffeur door het land reizen.

Maar nu eerst genieten van de sfeer in het hotel en nagenieten van onze aankomst op het vliegveld. Daar werden we verast door onze vriend. Hij stond ons met een stralend gezicht op te wachten. Er volgde een enthousiaste begroeting, natuurlijk op de Ethiopische manier. Rechter- op linkerschouder en vice versa, een soort knuffel. We hadden dit niet verwacht, want meestal worden we door een andere chauffeur opgehaald, zodat onze vriend de volgende ochtend uitgerust de reis kan starten. De begroeting was spontaan en ongeremd. De Ethiopiërs die in de nabijheid stonden, klaptten impulsief in hun handen. Een fijn 'thuiskomen' voor ons.

Hoewel we genieten van ons drankje en ontspannen zitten, kan Lou het niet laten om even boven te kijken bij het feest. De muziek is bijzonder, maakt iets in je los en nodigt ook uit. Hij

komt enthousiast terug en zegt: “Ga ook eens kijken”.

Ik blijf voor de open deur staan en zie de mensen dansen. Het is een prachtig gezicht. De mensen zijn allen traditioneel gekleed en dansen met typische schokkende schouderbewegingen die uitmonden in vloeiende bewegingen. Ineens word ik bij mijn arm gepakt en de zaal in getrokken. Ik beland op een stoel naast een ouder echtpaar. De zanger van de band zingt een lied, de tekst is afgestemd op het bruidspaar. De gasten dansen rond het paar en deinen ritmisch met de muziek mee. Genietend blijf ik even zitten en zeg in mijn mondjevol Amhaars tegen de vrouw naast mij dat ik het *konjo* (mooi) vind.

Ik wil mij niet langer opdringen. Ik geef een hand en bedank het echtpaar dat ik even heb mogen kijken en luisteren, ik knik nog eens en ga weer naar beneden.

Het Simien Hotel is bekend terrein voor ons. Het is een rustig en prettig hotel waar je goed kunt relaxen, logeren en eten.

De vliegreis eist zijn tol; de vermoeidheid slaat toe. Het wordt tijd om onze kamer op te zoeken. We werpen een korte blik op het balkon. De kamer ligt aan de zijkant van het hotel en daar is weinig te zien. We moeten nog wel even terugdenken aan de vorige keer, toen Lou de balkondeur in zijn handen hield en wij de deur met veel moeite weer op de rails kregen. Dit keer is alles prima in orde, geen mankementen. De kamers zijn opgeknapt en het interieur is uitgebreid met een tv en... condooms op het nachtkastje.

‘Het woord dat jou kan helpen, kun je niet tegen jezelf zeggen.’

‘Een man met koeien slijpt zijn mes voordat de koe dood is!’

DE DANAKIL-DEPRESSIE, DE HEETSTE PLEK OP AARDE

Al twee keer eerder stond een bezoek aan de Danakil-Depressie op onze planning, maar beide keren ging de tocht niet door. Oorlogsconflicten – de plek ligt dicht bij de Eritrese grens – rondzwerfende rebellen, overvallen, berovingen en ontvoeringen waren de reden. Ook nu is het er niet volledig veilig, er is wapenstilstand met Eritrea maar deze kan ieder moment worden geschonden. Rebellen en *shifto's* (rovers, bandieten) zullen er altijd zijn. Ook de kans om verzeild te raken in een conflict tussen rivaliserende groepen blijft bestaan.

In het noordoosten van Ethiopië ligt de Danakil-woestijn. Het heetste, laagst gelegen en meest onherbergzame deel van de woestijn, de Danakil-Depressie, wordt slechts gescheiden van de Rode Zee door een rij heuvels. De vlakte ligt 120 meter onder zeeniveau. Het is er zeer warm. In de zomermaanden kan de temperatuur oplopen tot meer dan zestig graden Celsius.

De Danakil-Depressie staat voortdurend onder invloed van onmetelijke krachten, niet alleen van de Afrikaanse Slenk, waar het deel van is, maar ook van de beide vertakkingen: de Rode Zee en de Golf van Aden.

Tienduizend jaar geleden stond dit deel van de woestijn nog onder water en was het verbonden met de Rode Zee. Vulkanische uitbarstingen veroorzaakten een lage rij heuvels zodat het water niet meer naar de zee kon stromen, hierdoor ontstond een binnenmeer. Door de enorme hitte verdampte het water en bleef er een enorme zoutvlakte achter.

Het landschap van de Danakil-Depressie heeft uitsluitend een mineraal karakter met kraters en lavastromen, zwavel- en kaliumformaties en enorme zoutvlakten. Deze moeilijk begaanbare vlakte wordt bewoond door de Afar, een dapper, seminomadisch volk dat voornamelijk leeft van de zoutwinning. Ze noemen zichzelf *Afar*, dit betekent ‘aarde’. De Arabieren gebruiken de naam *Danakil* en de Amharen zeggen *Adal*. De Tigrayers gebruiken de titel *Teltal* en zo heeft iedere bevolkingsgroep een andere naam voor hen.

Het is een strijdlustig volk met al van oudsher een slechte reputatie. Hardnekkige verhalen blijven de Afar achtervolgen. In de verre oudheid werden de kooplieden, die langs de kust van de Rode Zee trokken om ivoor, wierook, mirre en goud te kopen, al het slachtoffer van de plunderingen van deze nomadenkrijgers.

De Engelsman L. M. Nesbitt, die in 1928 samen met de Italianen T. Pastori en G. Rosina van Addis Ababa door de Danakil naar de Rode Zee reisde, schreef in *Desert and Forest* (1934): ‘*De Afar zijn bloeddorstig en doden vreemdelingen van het moment dat ze hen zien. Dat is nu eenmaal hun gewoonte*’. De Afar zag in iedere vreemde een indringer die een bedreiging vormde voor de alleenheerschappij in de Danakil. Daarom werd de vreemdeling gedood en gecastreerd. De afgesneden testikels waren trofeeën. Er zijn meerdere versies over het doel van deze trofeeën. Volgens een van de verhalen was het een halssieraad voor de vrouw, een soort vruchtbaarheidssymbool. Ook is er een versie die vertelt dat de testikels zorgvuldig werden bewaard, want als er tien exemplaren getoond konden worden, kreeg men een felbegeerde ijzeren armband. Hieraan kon men zien dat de desbetreffende man een prima strijder was.

De ontdekkingsreiziger Wilfred Thesiger trok in de jaren 1933-1934 door de Danakil. Hij schreef later (1959) dat hij zich ongemakkelijk voelde wanneer een Afar naar hem keek. Hij had de

indruk dat hij bekeken werd als mogelijk doel voor een trofee. Ondanks dit gevoel liet hij zich niet bang maken en vervolgde hij zijn reis om als eerste de loop van de rivier Awash te ontdekken. Hoewel deze praktijken niet meer plaatsvinden, is de trotse Afar nog steeds niet gesteld op vreemdelingen. Zij worden met achterdocht bekeken en dikwijls stellen de Afar zich vijandig en agressief tegenover hen op.

Het grondgebied waar ze leven is groot. De Danakil, soms ook de Afar-Driehoek genoemd, heeft, zoals de naam al aangeeft, de vorm van een driehoek. Het stadje Awash ligt aan de zuidelijke punt. De oostelijke punt wijst naar de stad Djibouti en de noord-oostelijke punt bereikt de Dahlak-eilandjes in de Rode Zee. De westelijke grens volgt de lijn van het Ethiopische hoogland. Het gebied is erg droog en dor en het heeft hoge dagtemperaturen. De enige uitzondering in dit dorre landschap is de groenstrook langs de Awash-rivier, die noordoostwaarts door het zuidelijke deel van de Danakil stroomt. De Afar leven voornamelijk van veeteelt. Ze trekken rond met grote kudden runderen, dromedarissen, geiten en schapen. Ze wonen in tijdelijke kampen zodat ze weer verder kunnen als de omgeving door het vee is kaalgevreten. De Afar wonen in simpele, ovale hutten, *ari's* genaamd. Het geraamte is gemaakt van de hoofdnerf van palmbladeren, die dun, sterk en buigzaam zijn. Het geheel wordt afgedekt met matten die met riet, stro of gras zijn gevlochten. Afhankelijk van de grootte kunnen ze in één à twee uur worden opgebouwd of afgebroken. Tijdens de verhuizing kan zowel de hut als de inventaris op één dromedaris worden vervoerd. Gewoonlijk wordt het grootste deel van de hut in beslag genomen door het gemeenschappelijk bed, dat gemaakt is van stokken en gevlochten matten. De ruimte die overblijft wordt ingenomen door de 'haard', een vuurtje tussen stenen waarop wordt gekookt. Potten en andere gebruiksvoorwerpen staan op een soort houten rek, of hangen aan de wand.

De hutten staan doorgaans binnen een omheining van acaciatakken. Het kleine vee (geiten, schapen en kalfjes) verblijft in palissades van houten palen of muurtjes van opgestapelde stenen. De runderen en dromedarissen die buiten de omheining leven, worden dag en nacht bewaakt door de mannen.

Melk en boter zijn de basisbestanddelen van de voeding. Behalve veeteelt wordt er ook op kleine schaal aan landbouw gedaan, onder meer maïs en *sorghum*. Vroeger voerden de Afar grote dromedariskaravanen aan voor de handel van zout, wapens en slaven. De zoutkaravanen zijn nog steeds actief.

In heel Afar-land leven meer dan honderd clans. Het hoofd van de clan neemt de nodige beslissingen en houdt zich aan het gewoonterecht en het akkoord der ouderen. De clan speelt een grote rol in het sociale leven, want de leden zijn eensgezind en hebben de plicht om elkaar te beschermen. Als een Afar zich hier niet aan houdt, kan hij verstoten worden. De clan zelf is weer onderverdeeld in geslachten (van vier tot zeven generaties), families en gezinnen. Sultanaten overheersen alle clans, families en gezinnen.

Een man mag vier vrouwen huwen en heeft bij elke vrouw een 'haard'. Dat wil zeggen: familie, hut en huisraad. Wanneer een gehuwd stel geen kinderen krijgt, wordt de vrouw als schuldige aangewezen want zij, zo wordt gezegd, kan de foetus geen stabiele plek geven.

De vrouwen eten niet samen met de mannen en nemen niet deel aan vergaderingen, maar ze hebben wel rechten. Zo kan een vrouw persoonlijke goederen bezitten. Ook heeft ze een redelijke vrijheid. Als een vrouw zich door haar man beledigd of verwaarloosd voelt, kan ze een beroep doen op de oudste van de clan die bemiddelt en zo nodig kan zorgen voor een echtscheiding.

De man bewaakt de kuddes runderen en dromedarissen met behulp van zijn zonen. Hij bouwt de omheining en slacht de